
Kasus–kontroll-studie eller pasient–kontroll-studie?

SPRÅKSPALTEN

STIAN LYDERSEN

stian.lydersen@ntnu.no

Stian Lydersen er dr.ing. og professor i medisinsk statistikk ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU Midt-Norge) ved Institutt for psykisk helse, NTNU.

En sentral studiedesign i medisinsk forskning kalles på engelsk case–control study. På norsk blir det kasus–kontroll-studie.

Kasus–kontroll-studier er tema i spalten Medisin og tall i dette nummeret av Tidsskriftet [\(1\)](#). I en typisk kasus–kontroll-studie vil man identifisere en gruppe kasus, som vanligvis er personer som har fått en bestemt sykdom, og en kontrollgruppe, som består av personer uten denne sykdommen. Deretter registrerer man hvor mange som har vært eksponert i de to gruppene.

Pasient eller kasus

På engelsk brukes termen *case–control study* om en slik studiedesign. I Tidsskriftets ordliste var tidligere termene *pasient–kontroll-studie* og *pasient–kontroll-undersøkelse* listet opp. Et søk på «pasient–kontroll» i Tidsskriftet gir 248 treff for årene 1996–2018 (10.9.2019).

Disse uttrykkene har en lang forhistorie i Tidsskriftet. I heftet *Skikk og bruk i Tidsskriftet* fra 1993 sto det under oppføringen «case control-studie, case control-undersøkelse» at «forslag til norsk oversettelse mottas gjerne». I utgaven som kom fire år seinere, var det kommet med et tillegg: «i noen tilfeller pasient-kontroll-undersøkelse». Inntil nylig sto det derimot bare «bruk pasient-kontroll-studie, pasient-kontroll-undersøkelse». Bakgrunnen var at man ønsket å unngå unødvendige fremmedord [\(2\)](#). Tidsskriftet var ikke alene

om denne ordbruken. *Pasient-kontroll-studie* er også brukt i for eksempel *Norsk medisinsk ordbok* (3), *Gyldendals store medisinske ordbok* (4) og Dag Thelles innføringsbok i epidemiologi (5).

«Det finnes kasus–kontroll-studier der også kontrollpersonene er pasienter»

Tidsskriftets ordliste ble imidlertid nylig endret på dette punktet, slik at det nå står «kasus–kontroll-undersøkelse, kasus–kontroll-studie» (6).

Dette er etter mitt syn et klokt valg – av to grunner: For det første finnes det kasus–kontroll-studier der også kontrollpersonene er pasienter. I den berømte studien av lungekreft og røyking som er referert i *Medisin og tall*-artikkelen, var kasusene pasienter med lungekreft, og kontrollpersonene pasienter med andre sykdommer enn lungekreft (1). Her var altså både kasusene og kontrollpersonene pasienter. Det vil ikke gi mening å omtale slike studier som pasient–pasient-undersøkelser. Og for det andre kan man tenke seg andre studier, for eksempel laboratorieforsøk, der kasusene og kontrollene ikke er personer, men for eksempel vevsprøver.

Enkelte forfattere bruker formen *case-control-studie* (7), altså en blanding av engelsk og norsk, men dette anbefales ikke.

For de spesielt interesserte kan det nevnes at *kasus–kontroll-studie* skrives med tankestrek etter kasus og bindestrek etter kontroll.

LITTERATUR

1. Lydersen S. Kasus–kontroll-studier. *Tidsskr Nor Legeforen* 2019; 139. doi: 10.4045/tidsskr.19.0575. [CrossRef]
2. Nylenna M. *Publisere & presentere: medisinsk fagformidling i teori og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2008: 139.
3. Øyri A. red. *Norsk medisinsk ordbok*. 9. utg. Oslo: Samlaget, 2011: 820.
4. Lindskog BI. red. *Gyldendals store medisinske ordbok*. 2. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003: 90.
5. Thelle D. *Innføring i epidemiologi*. Oslo: Cappelen akademisk, 1998: 38.
6. Ordliste. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. <https://tidsskriftet.no/annet/ordliste> Lest 10.9.2019.
7. Case-control-studie. I: *Store norske leksikon*. <https://snl.no/case-control-studie> Lest 10.9.2019.

Publisert: 9. desember 2019. *Tidsskr Nor Legeforen*. DOI: 10.4045/tidsskr.19.0576
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 18. juni 2026.